

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اقتصاد عمومی

(مهندسی صنایع)

تألیف

دکتر سید فرید قادری

مهندس حسام نوجوان

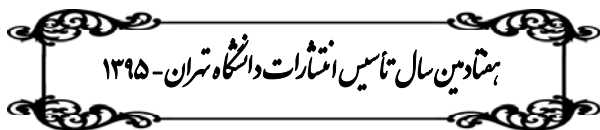

شماره مسلسل ۸۹۹۰

شماره انتشار ۳۷۹۹

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	: قادری، سیدفرید، ۱۳۴۸-
عنوان و نام پدیدآور	: اقتصاد عمومی (مهندسی صنایع) / تألیف فرید قادری، حسام نوجوان.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۳۰۰ ص.: جدول، نمودار (بخشی رنگی).
فروست	: انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۷۹۹.
شابک	: 978-964-03-7030-8
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۸۵-۳۰۰.
موضوع	: اقتصاد-- راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع	: Economics-- Study and Teaching (Higher)
موضوع	: اقتصاد-- آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع	: Economics-- Examinations, Questions, etc. (Higher)
شناسه افزوده	: نوجوان، حسام، ۱۳۷۴-
شناسه افزوده	: دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۵ ۱۷ ق ۱۸۰/ف HB
رده‌بندی دیویی	: ۳۳۰/۰۷۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۵۵۵۶۷۵

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

ISBN:978-964-03-7030-8

9 789640 370308

عنوان: اقتصاد عمومی (مهندسی صنایع)
 تألیف: دکتر سید فرید قادری - مهندس حسام نوجوان
 نوبت چاپ: اول
 تاریخ انتشار: ۱۳۹۵
 شمارگان: ۵۰۰ نسخه
 ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
 چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلفان است»

بها: ۴۵۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرش فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
 پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>
 پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

به نام او

تقدیم به

پدران و مادرانمان

که ما را

آگاه می‌خواهند

فهرست مطالب

فصل اول: علم اقتصاد

- ۱-۱. علم اقتصاد..... ۱
- ۱-۱-۱. اقتصاد خرد و کلان..... ۲
- ۲-۱-۱. اقتصاد اثباتی و دستوری..... ۳
- ۳-۱-۱. مسائل اساسی علم اقتصاد..... ۳
- ۴-۱-۱. عوامل تولید..... ۳
- ۵-۱-۱. الگوی دویخی در علم اقتصاد..... ۵
- ۶-۱-۱. مفهوم هزینه فرصت..... ۵
- ۷-۱-۱. منحنی امکانات تولید..... ۵
- ۸-۱-۱. اجزای عملیات اقتصادی..... ۷
- ۲-۱. سیر اجمالی تحولات اندیشه اقتصادی..... ۸
- ۱-۲-۱. مکتب مرکانتیلیسم یا سوداگرایی..... ۸
- ۲-۲-۱. مکتب فیزیوکراسی یا طبیعیون (مکتب حکومت طبیعت)..... ۹
- ۳-۲-۱. مکتب کلاسیک..... ۹
- ۴-۱-۱. مکتب سوسیالیسم..... ۱۰
- ۵-۲-۱. مکتب نئوکلاسیک..... ۱۰
- ۶-۲-۱. مکتب کینز..... ۱۱
- ۷-۲-۱. مکاتب فکری جدید..... ۱۱
- ۸-۲-۱. چامسکی و اقتصاد بازار..... ۱۲
- ۳-۱. چرخه اقتصادی در اقتصاد خرد و کلان..... ۱۲
- ۴-۱. اقتصاد کلان..... ۱۴
- ۱-۴-۱. اهداف اقتصاد کلان در هر جامعه..... ۱۴
- ۱-۱-۴-۱. توزیع عادلانه درآمدها..... ۱۴
- ۲-۱-۴-۱. اشتغال کامل..... ۱۴
- ۳-۱-۴-۱. ثبات نسبی قیمت‌ها..... ۱۴

۱۵	۴-۱-۴-۱. رشد مداوم اقتصادی.....
۱۵	۴-۱-۲. موارد مهم مورد بررسی اقتصاد کلان.....
۱۵	۴-۱-۲. بیکاری.....
۱۵	۴-۲-۲. تورم.....
۱۵	۴-۱-۳. رشد اقتصادی.....
۱۶	۴-۲-۴. سیاست‌های اقتصاد کلان.....

فصل دوم: تقاضا، عرضه و کشش

۱۷	۲-۱. نظریه عرضه و تقاضا.....
۱۷	۲-۲. تقاضا.....
۱۷	۱) تقاضای انفرادی و عوامل مؤثر بر آن.....
۱۸	۲-۲-۲. جدول و منحنی تقاضا.....
۲۰	۲-۲-۳. قانون تقاضا.....
۲۰	۲-۲-۴. تغییر در مقدار تقاضا و جابجایی منحنی تقاضا.....
۲۱	۲-۲-۵. تقاضای بازار.....
۲۳	۲-۳. عرضه.....
۲۳	۲-۳-۱. عرضه انفرادی و عوامل مؤثر بر آن.....
۲۳	۲-۳-۲. جدول و منحنی عرضه.....
۲۴	۲-۳-۳. تغییر عرضه و تغییر در مقدار عرضه.....
۲۵	۲-۳-۴. عرضه بازار.....
۲۵	۲-۴. تعادل.....
۲۶	۲-۴-۱. مکانیسم رسیدن به قیمت تعادلی در بازار رقابتی:.....
۲۷	۲-۴-۲. اثر جابجایی منحنی‌های عرضه و تقاضا بر نقطه تعادل.....
۲۸	۲-۵. اضافه رفاه مصرف‌کننده، تولیدکننده و اجتماع.....
۳۰	۲-۵-۱. بررسی حالت‌های خاص اضافه رفاه مصرف‌کننده، تولیدکننده و جامعه.....
۳۲	۲-۶. بررسی وضعیت عدم تعادل.....
۳۳	۲-۶-۱. اعمال سیاست کف قیمت.....
۳۴	۲-۶-۲. اجرای سیاست سقف قیمت.....
۳۴	۲-۶-۳. اثر مالیات بر واحد فروش و قیمت تعادلی بازار.....

فهرست □ خ

۳۸	۲-۶-۴. اثر سهمیه‌بندی عرضه.....
۳۸	۲-۶-۵. اثر یارانه بر واحد فروش در تعادل بازار.....
۴۱	۲-۷. تعادل پایدار و ناپایدار.....
۴۳	۲-۸. کشش یا حساسیت.....
۴۳	۲-۸-۱. تعریف کشش.....
۴۳	۲-۸-۲. کشش قیمتی تقاضا.....
۴۵	۲-۸-۳. کشش و شیب.....
۴۸	۲-۸-۴. کشش خطی تقاضا.....
۴۹	۲-۸-۵. کشش کمانی تقاضا.....
۵۰	۲-۸-۶. کشش نقطه‌های تقاضا.....
۵۱	۲-۸-۷. کشش متقاطع تقاضا.....
۵۲	۲-۸-۸. کشش درآمدی تقاضا.....
۵۲	۲-۸-۹. کشش قیمتی عرضه.....
۵۴	۲-۹. رابطه کشش و درآمد کل.....
۵۶	۲-۱۰. درآمد نهایی.....
۵۸	۲-۱۱. عوامل مؤثر بر کشش قیمتی تقاضا.....

فصل سوم: نظریه رفتار مصرف کننده

۶۱	۳-۱. نظریه رفتار مصرف کننده.....
۶۵	۳-۲. مطلوبیت.....
۶۶	۳-۲-۱. مطلوبیت کل.....
۶۸	۳-۲-۲. تابع مطلوبیت کل.....
۶۹	۳-۲-۳. مطلوبیت نهایی.....
۶۹	۳-۳. مارژینالیست‌ها و تئوری ارزش.....
۷۰	۳-۴. اصول حاکم بر رفتار مصرف کننده.....
۷۱	۳-۵. تعادل مصرف کننده.....
۷۲	۳-۵-۱. تعادل مصرف کننده و تقاضا.....
۷۵	۳-۵-۲. مازاد مصرف کننده.....
۷۵	۳-۶. منحنی بی‌تفاوتی.....

- ۳-۶-۱. نرخ نهایی جانشینی (MRS) ۸۰
- ۳-۶-۲. حالت‌های خاص منحنی بی‌تفاوتی ۸۰
- ۳-۷. تعادل مصرف‌کننده و منحنی بی‌تفاوتی ۸۴
- ۳-۸. تبادل ۸۹
- ۳-۹. اثرات جانشینی و درآمدی ۸۹
- ۳-۱۰. منحنی قیمت- مصرف و نحوه استخراج آن ۹۲
- ۳-۱۱. منحنی درآمد- مصرف و نحوه استخراج آن ۹۳
- ۳-۱۲. منحنی انگل و نحوه استخراج آن ۹۳

فصل چهارم: نظریه رفتار تولیدکننده

- ۴-۱. نظریه تولید ۹۹
- ۴-۱-۱. قانون بازده نزولی یا قانون محصول ۱۰۰
- ۴-۱-۲. رابطه بین تولید کل، متوسط و نهایی ۱۰۱
- ۴-۲. مراحل تولید ۱۰۵
- ۴-۳. منحنی‌های تولید همسان ۱۰۸
- ۴-۴. نرخ نهایی جانشینی فنی ۱۰۹
- ۴-۵. منحنی هزینه یکسان: ۱۱۱
- ۴-۶. ترکیب بهینه عوامل تولید ۱۱۲
- ۴-۷. بازدهی نسبت به مقیاس ۱۱۳

فصل پنجم: هزینه‌های بنگاه

- ۵-۱. هزینه‌های بنگاه ۱۱۵
- ۵-۲. هزینه و سود حسابداری و اقتصادی ۱۱۵
- ۵-۳. انواع هزینه‌ها ۱۱۶
- ۵-۳-۱. هزینه‌های متوسط و نهایی ۱۱۷
- ۵-۴. هزینه متوسط در بلندمدت ۱۲۴
- ۵-۵. تابع تولید کاب داگلاس ۱۲۶
- ۵-۶. ناکارایی از نوع X ۱۲۶

فصل ششم: بازار

۱۳۱	۱-۶. قیمت و محصول در انواع بازار
۱۳۲	۲-۶. بازار رقابت کامل
۱۳۳	۳-۶. قیمت و مقدار تولید در بازار رقابتی
۱۳۵	۴-۶. شرایط فعالیت یا عدم فعالیت بنگاه در رقابت کامل
۱۳۷	۵-۶. بازار انحصاری
۱۳۸	۶-۶. بازار رقابت انحصاری
۱۳۸	۷-۶. بازار انحصار چندجانبه
۱۴۰	۸-۶. شرایط فعالیت یا عدم فعالیت بنگاه در بازار انحصاری
۱۴۲	۹-۶. دلایل ایجاد انحصار

فصل هفتم: نظریه بازی‌ها

۱۴۵	۱-۷. نظریه بازی‌ها
۱۴۶	۲-۷. تاریخچه نظریه بازی‌ها
۱۴۷	۳-۷. دسته‌بندی و تشریح بازی‌ها
۱۴۸	۴-۷. استراتژی غالب
۱۴۹	۵-۷. بازی‌های مجموع صفر
۱۵۱	۶-۷. تعادل نش
۱۵۴	۷-۷. استراتژی مختلط
۱۵۷	۸-۷. معمای زندانی
۱۵۸	۹-۷. رقابت قیمتی و غیر قیمتی و موضع‌گیری در کارتل‌ها
۱۵۸	۱۰-۷. بازی‌های تکراری و استراتژی "این به آن در"
۱۵۹	۱۱-۷. رفتار استراتژی

فصل هشتم: الگوهای اقتصادی

۱۶۱	۱-۸. مدل‌های اقتصادی
۱۶۱	۲-۸. الگوی دویخی
۱۶۲	۱-۲-۸. الگوی دویخی بدون پس‌انداز

۱۶۳.....	۲-۲-۸. تعادل
۱۶۴.....	۳-۲-۸. الگوی دویبخشی با پس‌انداز
۱۶۷.....	۳-۸. الگوی سه‌بخشی
۱۶۸.....	۱-۳-۸. تعادل در الگوی سه‌بخشی
۱۶۸.....	۲-۳-۸. جریان پولی در الگوی سه‌بخشی
۱۶۹.....	۴-۸. الگوی چهاربخشی
۱۷۰.....	۱-۴-۸. تعادل در الگوی چهاربخشی

فصل نهم: حسابداری ملی و شاخص قیمت‌ها

۱۷۵.....	۱-۹. حسابداری ملی
۱۷۶.....	۲-۹. محاسبه تولید ملی
۱۷۶.....	۳-۹. تولید ناخالص داخلی (GDP)
۱۷۷.....	۱-۳-۹. روش تولید (ارزش افزوده)
۱۸۰.....	۲-۳-۹. درآمد ملی
۱۸۲.....	۳-۳-۹. روش هزینه (مخارج)
۱۸۳.....	۴-۳-۹. روش توزیع (درآمد)
۱۸۸.....	۴-۹. شاخص قیمت‌ها
۱۸۸.....	۱-۴-۹. شاخص لاسپیرس
۱۸۹.....	۲-۴-۹. شاخص پاشه
۱۸۹.....	۳-۴-۹. شاخص فیشر
۱۹۰.....	۴-۴-۹. شاخص اجورث
۱۹۰.....	۵-۴-۹. محاسبه نرخ تورم
۱۹۲.....	۶-۴-۹. تبدیل متغیر اسمی به متغیر حقیقی
۱۹۶.....	۷-۴-۹. رشد اقتصادی

فصل دهم: تعیین درآمد ملی تعادلی و سیاست‌های مالی

۱۹۹.....	۱-۱۰. تابع مصرف
۲۰۳.....	۲-۱۰. تابع پس‌انداز
۲۰۴.....	۱-۲-۱۰. رسم تابع پس‌انداز

۲۰۶	۳-۱۰. تابع سرمایه‌گذاری.....
۲۰۷	۱-۳-۱۰. رابطه معکوس بین سرمایه‌گذاری و نرخ بهره.....
۲۰۸	۴-۱۰. تعیین درآمد ملی تعادلی.....
۲۰۸	۱-۴-۱۰. تعیین درآمد ملی تعادلی در مدل سه‌بخشی.....
۲۰۹	۱-۱-۴-۱۰. محاسبه درآمد ملی تعادلی از برابری نشت و تزریق.....
۲۱۱	۲-۱-۴-۱۰. ضریب تکاثر در الگوی دوبخشی.....
۲۱۴	۲-۴-۱۰. تعیین درآمد ملی تعادلی در مدل سه‌بخشی.....
۲۱۵	۱-۲-۴-۱۰. محاسبه درآمد ملی تعادلی از برابری نشت و تزریق.....
۲۱۷	۲-۲-۴-۱۰. ضریب تکاثر در الگوی سه‌بخشی.....
۲۲۲	۳-۴-۱۰. تعیین درآمد ملی در مدل چهاربخشی.....
۲۲۴	۱-۳-۴-۱۰. ضریب تکاثر.....
۲۲۶	۵-۱۰. درآمد ملی اشتغال کامل.....
۲۲۸	۶-۱۰. سیاست‌های مالی.....
۲۳۰	۷-۱۰. شکاف رکودی.....
۲۳۱	۸-۱۰. شکاف تورمی.....
۲۳۲	۹-۱۰. معمای خست.....
۲۳۴	۱۰-۱۰. ثبات و عدم ثبات تعادل.....

فصل یازدهم: بازار پول و سیاست های پولی

۲۳۷	۱-۱۱. نقش پول.....
۲۳۹	۲-۱۱. حجم پول در گردش.....
۲۴۰	۱-۲-۱۱. نقدینگی (M_1).....
۲۴۱	۳-۱۱. سرعت گردش پول.....
۲۴۲	۴-۱۱. تقاضای پول.....
۲۴۲	۱-۴-۱۱. تقاضای معاملاتی و احتیاطی.....
۲۴۲	۲-۴-۱۱. تقاضای سفته‌بازی.....
۲۴۳	۳-۴-۱۱. نمودار تقاضا برای پول.....
۲۴۵	۵-۱۱. عرضه پول.....
۲۴۵	۶-۱۱. تعادل در بازار پول.....

۲۴۹	۷-۱۱. عوامل تعیین‌کننده عرضه پول
۲۵۰	۱-۷-۱۱. ضریب تکاثر
۲۵۱	۲-۷-۱۱. پایه پولی
۲۵۸	۸-۱۱. سیاست پولی
۲۵۹	۱-۸-۱۱. نرخ ذخیره قانونی
۲۵۹	۲-۸-۱۱. عملیات بازار آزاد
۲۵۹	۳-۸-۱۱. نرخ تنزیل مجدد
۲۶۰	۹-۱۱. نظریه مقداری پول

فصل دوازدهم: بازار کالا و پول (مدل IS-LM)

۲۶۳	۱-۱۲. تعادل عمومی
۲۶۴	۲-۱۲. تابع IS
۲۶۴	۱-۲-۱۲. تعریف تابع IS
۲۶۵	۲-۲-۱۲. استخراج تابع IS از طریق جبری
۲۶۶	۳-۲-۱۲. استخراج از طریق نمودار
۲۶۸	۳-۱۲. تابع LM
۲۶۹	۱-۳-۱۲. استخراج تابع LM از طریق جبری
۲۷۰	۲-۳-۱۲. استخراج از طریق نمودار
۲۷۲	۴-۱۲. تعادل همزمان بازار کالا و بازار پول
۲۷۳	۵-۱۲. کارایی سیاست‌های مالی و پولی
۲۷۶	۶-۱۲. بررسی مدل IS-LM برای کشور ایران

پیوست

۲۸۰	۱. پیوست
-----	----------

۲۸۱	منابع
-----	-------

مقدمه

با یاد و نام یگانه مهندس گیتی که توانایی سپاسگزاری‌اش را حتی برای اندکی از نعماتش نداریم. شکر که توانستیم با تقدیم این مجموعه آنچه حاصل چندین سال سابقه تدریس در دانشگاه و همچنین نقطه نظرات همکاران، دوستان و دانشجویان محترم برای تکمیل و بهبود جزوات بود را به ثمر بنشانیم. انگیزه تألیف کتاب پیش رو در پی احساس نیاز دانشجویان فنی و مهندسی به منبعی متناسب، شکل گرفت، از این رو با بررسی سرفصل‌های موردنیاز مخاطبین این کتاب سعی شده است تا مفاهیم موردنظر به اندازه لازم و کافی شرح داده شود.

با توجه جوامع مختلف به علم اقتصاد پس از قرن هجدهم و قرابت حضور این علم در زندگی و مسائل انسان‌ها اهمیت نگرشی نوین در این عرصه بر کسی پوشیده نیست تا آنجا که علم اقتصاد، امروزه به عنوان یکی از شاخه‌های علوم اجتماعی شناخته شده است. ایجاد یک نظام ساخت‌یافته از متغیرهای تأثیرگذار کیفی و کمی می‌تواند الگوهای اقتصادی را واقعی‌تر کرده و تصمیم‌سازان را در جهت مدیریت کارآتر یاری نماید واضح است که تشریح کامل علم اقتصاد و پرداختن به تمام جوانب فراتر از نیاز دانشجویان فنی و مهندسی است، لذا سعی شده است با بیان مطالب و مفاهیم پایه و همچنین استفاده از مثال‌های متنوع (که عمدتاً از آزمون‌های کارشناسی ارشد برگزیده شده‌اند) نمودارها و تصاویر متناسب؛ موضوعات مطرح‌شده برای مخاطب تثبیت گردد. بعلاوه با ارائه آمارهای مرتبط سال گذشته (که از بانک مرکزی و سامانه رسمی آمار کشور دریافت شده‌اند) کاربرد مطالب بیان‌شده برای مخاطب مشخص شود.

در فصل اول کتاب سعی شده است ابتدا مبانی علم اقتصاد توضیح داده شود تا خواننده بتواند پس از مطالعه این فصل نگرشی نسبت به این علم پیدا کند و در ادامه با کاربرد اصطلاحات مطرح‌شده در این فصل بیشتر آشنا شود، بررسی مکاتب مختلف اقتصادی نیز از دیگر مباحث مهم این فصل است همچنین ضمن بیان تئوری‌های مطرح‌شده در اقتصاد سنتی و کلاسیک در جهان سرمایه‌داری و سوسیالیستی که به عنوان دو حد افراط و تفریط در کنترل عوامل اقتصادی مطرح است به تبیین نقطه نظرات میانه پرداخته شده است. فصل‌های بعدی کتاب عمدتاً به دو بخش تقسیم می‌شود، در بخش اول که شامل فصل‌های دوم تا هفتم است به بیان مطالب اقتصاد خرد پرداخته شده است، اینگونه که ابتدا مفاهیم عرضه و تقاضا مطرح شده تا خواننده گرامی بتواند به بررسی بازار بپردازد و در ادامه فصل دوم نیز مفاهیم کشش در اقتصاد بیان شده است. در فصل‌های سوم و چهارم نیز به نظریه رفتار مصرف‌کننده و تولیدکننده پرداخته شده و سعی شده تا مبانی شکل‌گیری تصمیمات از طرف مصرف‌کننده و تولیدکننده بیان شود و به کمک تصاویر مناسب شرح داده شود. در فصل‌های پنجم و

ششم نگاهی به هزینه‌های یک بنگاه اقتصادی و بازارهای مختلف فعالیت برای یک بنگاه انداخته شده است؛ که این موضوع در فصل هفتم با بیان مفهوم نظریه بازی‌ها تشریح گردیده و سعی شده تا خواننده بتواند تصمیمات بنگاه‌ها برای فعالیت در بازارهای مختلف را با توجه به شرایط سایر بنگاه‌ها تحلیل کند. در بخش دوم کتاب که به اقتصاد کلان اختصاص دارد ابتدا در فصل هشتم با ترسیم و تشریح الگوهای مختلف اقتصادی خواننده با مفاهیم الگوهای اقتصادی آشنا می‌شود و می‌تواند بررسی‌های مربوط به اقتصاد کلان را که دید جامع‌تری نسبت به اقتصاد خرد می‌طلبد در فصل‌های بعدی به کمک این مفاهیم انجام دهد. در فصل نهم حساب‌های ملی و کلان از جمله تولید ناخالص ملی، درآمد ملی و... مطرح گردیده‌اند و همچنین نحوه به‌دست آوردن این حساب‌ها نیز با استفاده از آمارهای سال گذشته بررسی شده است، در انتهای فصل نهم نیز مفهوم شاخص و انواع آن تشریح گردیده است. در فصل دهم تعادل بازار مالی و درآمد ملی تعادلی و سیاست‌های مالی مطرح شده و در فصل یازدهم تعادل بازار پول و مفاهیم پایه پولی و همچنین سیاست‌های پولی از مهم‌ترین مطالب بیان شده است و سرانجام در فصل پایانی تعادل همزمان بازار مالی و پولی با استفاده از مدل IS-LM تشریح گردیده است.

در خاتمه لازم است تا از زحمات دوست عزیز و گران‌قدر مهندس بهزاد بابا زاده خراسانی که ما را در تألیف این کتاب یاری نمودند تشکر و قدردانی کنیم. نوشتار پیش رو بی‌شک خالی از عیب نخواهد بود لذا از خوانندگان محترم نیز تمنا داریم تا با ارائه راهنمایی‌ها و نقطه نظراتشان ما را در تصحیح هرچه بهتر این کتاب یاری فرمایند.

سید فرید قادری - حسام نوجوان